૭૮૬

ઉદ્‌ઉ. ઇલા સબીલે રબ્બિક બિલ હિકમતે વલ
મવઇઝતિલ હસનહે

—કુરઆને . કરીમ

(ત્યાગ પરવરદિગારના પથ પ્રત્યે, લોકોને સદ્‌બોધ
અને ડહાપણથી બોલાવ)

Reg no 257

તબલીગ—સંદેશ.

Message of invitation

પંજાબના પ્રખ્યાત કવિ,

સૈયદ ગુલામ ભીખ સાહેબ
"નયરંગ" બી. એ. ની

616

મશહૂર તબલીગી નઝમ "શર્તે ઝિન્દગી"
નું ગુજરાતી લિપિયાંતર તથા ભાષાંતર

ભાષાન્તરકાર—
મુનાદી.

1852

તબલીગ—સંદેશ.

["નુરે-ઇસ્લામ" માટે ખાસ ભાષાન્તર કરનાર—મુનાદી.]

હમણાજ મુંબઇમા **સૈયદ ગુલામ ભીખ સાહબ "નયરંગ"** જોડે મ્હારી ઓળખાણ થઇ, તેઓ હાલમા **અંજુમને તબલીગે ઇસ્લામનાં** તત્રી તરીકે પૂર ઉત્સાહથી કામ કરી રહ્યા છે સુરતની મુસ્લિમ કેળવણી પરિષદ્ વાળી પોતાની મશહૂર નઝમ **આહંગે અમલના** ભાષાન્તરકાર સાથે ભેટો થતા, તેમણે પોતાની **શર્તે ઝિન્દગી** નામક એક તાઝી—અને હાલના સંજોગો જોતા ખરેખર વધુ અગત્યની—નઝમને ગુજરાતી પોશાકમા જોવાની ઇચ્છા બતાવી આ સિફારશને શિરે ચઢાવતા હું પોતાનેજ ઇઝ્ઝત પામતો માનું છું

"**નયરંગ**" સાહબ કવિ તરીકે ખ્યાતિના મુહતાજ નથી અને તેઓ તે બેલગામ કવિયોમાના પણ એક નથી જેઓ "કવિતાના જાદુ" અને સૌંદર્યને ધ્યેય કે આશય બિનાના ક્ષેત્રોમા વ્યર્થ વેસદે છે, શાઇરના શક્તિ, ધર્મ, સંસ્કાર અને પ્રજાની પ્રગતિનું એક અત્યંત ઉપયોગી સાધન છે. એ શક્તિની એક રજ પણ અણુપયોગી, માત્રખિયાલી કે બાહ્ય પ્રયાસોમા વપરાવવી નહિ જોઇએ આકર્ષે તે સૌંદર્ય એ વાત ખરી **પરંતુ આકર્ષીને મસ્ત નહિ કરે અને મુર્છા ખવાડે** તે શરાબ નથી અફીણ છે, એક સૌંદર્યને દેખી કે અનુભવી બીજા—તેથી અધિક અને વધુ મહત્વના—સૌંદર્ય માટે મસ્ત થવુ અને પ્રયત્ન—ઘેલા બનવુ તેજ ખરૂ સૌંદર્ય

છે, બીજું બધુ સૌદર્ય નહિ પણ સૌદર્યની ભ્રમણા છે ટુકમા, હેતુ વિનાના શાઇરીમા વખત અને ખંતનો વ્યય છે, શાઇર અને શ્રોતા ઉભય માટે

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ, કે હવે, એશિયાના બીજા સાહિત્ય કરતા વધુ પ્રબળ અને મુસ્લિમ સાહિત્યમા, કવમી જીવન મરણના આ મહત્વના સિધ્ધાત ઉપર લક્ષ અપાવા લાગ્યું છે અને આપણી કવમી શાઇરીની કાયા ઘણી ત્વરાથી પલટાઇ રહી છે, અહિ હિન્દમા હઝરત **ઇકબાલ** જેવા વિચાર-યોજક અને વિચાર-પોષક શાઇરના સરદાર હેઠળ "**નયરંગ**' જેવા ઘણા પ્રબળ શાઇરો આજે આપણી મધ્યે કામે વળગી ગયા છે અને પોતાની પ્રેરણા અને કલ્પનાના બળથી આપ ણામાના ઘણાને કામે વળગવા પ્રેરી રહ્યા છે આ નઝમ તેમના તેવા ઘણા પ્રયત્નોમા નો એક સાદો નમૂનો છે

કાવ્ય પરિચિત આખ્ખો સ્હેજે જોઇ શકશે કે આ નઝમ '**નયરંગ**" સાહબના એક ઘણી ઉતાવળે રચાયલા કૃતિ છે, અને તેજ પ્રમાણે, તેનુ મ્હારૂ આ ભાષાન્તર પણ ઘણુ કરીને તેથી પણ વધારે ઉતાવળીઉ છે ખરેખર, તે ઘણે અશે મુબઇના ટ્રામ-ફેરાઓ દરમ્યાન ગોઠવાયું છે આ પ્રમાણે મૂળ તેમજ ભાષાન્તર બને સાદા અને સરળ છે-અર્થાત, ભાષાના હાલભાવ અને કલ્પનાની છેલ છટાથી મોકળા છે તેમ છતા, તબલીગ જેવા અગત્યના વિષયના મહાન સિધ્ધાતો અહિ ચર્ચાયલા છે અને મને વિશ્વાસ છે કે વાચકો તેમનું લક્ષ પૂર્વક મનન કરશે

મુનાદી.

ધી અમદાવાદ ફાઇન-આર્ટ પ્રિન્ટિગ પ્રેસમા સુલેમાન ઇબ્રાહીમે છાપી
જુમા મસ્જીદ સામે, અમદાવાદ.

શર્તે ઝિન્દગી.

(૧) તુઝકો અય **મુસ્લિમ**! હય અપને હાલકા કુછભી પતા ?
કિસ તરફ જાના થા તુઝકો અવર કિધર હય જા રહા!

(૨) કવનસી **દવલત**કા તૂ વાંરિસ થા અવર વો કયા હુઇ ?
કિસને લૂટા **કારવાં**કો ? અવર કયા કયા લુટા!

(૩) આહ અય **મુસ્લિમ**! તિરી ગફલતકો કયા કયા રોઇયે ?
કયસી તેરી ઇબતિદાથી! કયા હય તેરી ઇનતિહા!

(૪) કવન **રેહબર** હય તિરા ? અવર ઉનકા કયા ફરમાન હય ?
કયા હુઈ તઅમીલે ફરમા, અવર હુવા અન્જામ કયા!

(૫) તેરા **રેહબર** વો હય, જો હય મુસ્તફાએ "**જીન્નો ઇન્સ**'
તેરા **રેહબર** વો હય, જો હય રેહબરોકા **રેહનુમા**

---

(૬) આસ્માંકા રા' રય વો દિન કે **કુફ્રો શિર્ક**સે—
એક અંધેરા દરલાલતકા જહામે છા ગયા

(૭) **દીન** અવર **અખ્લાક** દુન્યા ભરસે રૂખસત હો ગયે,
એક તૂફાને ફસાદો શરરોં પતુગ્યા થા બપા

(૮) બન ગયે 'મઅબુદ દો અવર તીન કયા ? **તેંતીસ કરોડ**!
હર તરફ ગુમરાહિયો કી છા ગઈ કાલી ઘટા

(૯) ઝુલ્મતે **બાતિલ** મે જબ મલફૂફ દુન્યા હો ગઈ,
સુરત ઇન્સામે **નૂરે હક** હુવા જલ્વા નુમા

જીવન નિયમ.

નિજ દશાનુ ભાન હે **મુસ્લિમ** ! હવે કર કાંઈ તો ?
  ક્યા હતુ જાવું તને, 'ને ક્યા, હલા ! છે જઈ રહ્યો ? (૧)
તુ હતો જે ધન-ધણી, તે ધન તણી શી થઈ દશા ?
  વાટ પાડી **સંઘ** પર તુજ, કોણ શુ શુ લઈ ગયો ? (૨)
હાય હે **મુસ્લિમ** ! રહુ તુજ ગફ્લતો હુ ક્યા લગી ?
  શુ હતુ આરંભ તુજ, 'ને અંત તુજ કેવો થયો ? (૩)
કોણ છે, તુજ **રાહબર** ? શી આજ્ઞા છે તેહની ?
  આજ્ઞા તે શિર ચઢી કે ? શા થયા તેના ફળો ? (૪)
"**જન અને જીન**" જેહથી દોરાય તે દોરે તને,
  રાહ પર દોરાય તે **રહબર** થઈ, મૌ [illegible] (૫)

સાંભરે છે કાળને, તે કાળ જ્યારે જગ મહીં—
  કુફ્રનો ને **શિર્કના** અંધેર પણ વ્યાપક હતો (૬)
ગુમ સકળ સંસારમાંથી **ધર્મ** ને **નીતિ** હતા,
  છળ, કપટ, પાખંડના ઘર ઘર હતા દેવાલયો. (૭)
થઈ ગયા બે, ત્રણ, નહી, **તેત્રીસ કોટી** દેવ જ્યા—
  'ને દુરાચારો તણો ચોમેર વા વ્યાપી ગયો. (૮)
[૯]તિમિરતા **પાખંડની** જ્યા જગ સકળ ઢાંકી ચુકી—
  નૂર હ.કુ.નો [૧૦]કાન્તિમા **માનવ** તણી જઈ તેજિયો. (૯)

---

(૧૦) બો ગયા થા જિસકો **ઇબરાહીમ** કા દસ્તે દુઆ-
બત્ને "**વાદિનૂ ગયર ઝીઝરઇનૂ**[11]" સે વો દાના ઉગા

(૧૧) રેગ કે ઝર્રોંમે ચમકા એક દરબશા **આફતાબ**,
ચશ્મે બાતિલ કો ચમકને જિસ્કી ખીરહ કર દિયા

(૧૨) હિકમતો ઇફ્રોકા વો **ખુરશીદ** જિસ્કે સામને-
હર ઝમાને કે **નબી** કો ચાદકા રૂતબા મિલા

(૧૩) જિસ્કા ફરમૂદા હય હર આકિલકા દુસ્તૂરૂલ અમલ[12]
હય **સહીફા**[13] જિસ્કા એક સર ચશ્મએ આબે બકા

(૧૪) **જીસ્મો અકુલો રૂહકી** બહબુદ કે સામા તમામ,
કરદિયે જિસ્ને બહમ અઝ ઇબતિદા તા ઇનતિહા

(૧૫) નવએ ઇન્સાકો સિખાયા જિસ્ને આકર સાફ સાફ
ક્યા હય કાનૂને બકા અવર ક્યા હય આઇને ફના ?

(૧૬) દેકે દસ્તૂરે હયાતે ઇનફિરાદી[13] કા સબક,
ઇજતિમાઇ[15] **ઝિન્દગાની કા ભી** ગુર બતલા દિયા

(૧૭) તુઝકો ભી કુછ યાદ હય ? વો ગુર હય ક્યા ? **તા[16]બલીગેહક** !
મિલ્લતે ઇસ્લામ કા જિસસે હુવા નશ્વો નુમા

(૧૮) હામિલે હક કે લિયે **તબલીગ** હય શર્તે હયાત
ઇન લિયે હય "**અમ્રેબિલ[17]મઅરૂફ**" કા ફર્માં મિલા

(૧૯ જઝબએ **તબલીગ** મેં મિલ્લતકી હય બાલીદગી,
સૂખ જાએગા વો પોદા, જિસકા બગહવા રૂક ગયા

(૨૦) ઇત્તિહાદે જિસ્મોજાં તકહી નહીં હય ઝિન્દગી.
રૂહ મુરદા હય, તો તૂ હય ઝિન્દએ મુરદાનુમા

બી વવાયો જે હતો, "મિલ્લત-પિતા[18]"ના કરા[19] થકી
ખીણુથી તે "ગયરૈઝી ઝરઇન' તણી શો ઉગીઓ ! (૧૦)

ઊગીઓ રેતાળ રણુમા, સૂર્ય શું તે તેજ મય—
તેજથી જેના ગયાં અ જાઈ છળના[20] ચક્ષુઓ ! (૧૧)

જ્ઞાનનો ને ભાનનો તે સુર્ય. જેના જોમથી—
હર નબી નિજ નિજ સમયનો ચંદ્ર પદ્વિ પામિયો. (૧૨)

જેહ વળી સુજ્ઞ જન સૌ સુત્ર જીવનના ગણે;
જેહ પોથી[21] છે ખરે, જીવન તણો અમૃત કરો ! (૧૩)

અથર[22] ઈતિ જેણે બધા ભેગા કર્યા આવી અહીં—
ભાન, તન ને આત્માના ઉન્નતિના સાયનો (૧૪)

ખીખ માનવ જાતિને તે સ્પષ્ટ આવી છઈ ગયો,
નાશનો શો તત્ર'ને અવિનાશના શા નિયમો (૧૫)

વ્યક્તિ-જીવન-તંત્રના જે પાઠ આપીને વળી—
સંઘની એકત્રનાના તત્વ સ ઓધી ગયો (૧૬)

મત્વ તે છે, હક તણી તબલીગ ભા, ભૂલીશ મા,
જે થકી ઈસ્લામ જાતિનો ઉદય ને જય થયો. (૧૭)

સત્ય-ભોગી ને શિરે તબલીગ જીવન—શર્ત છે,
તેજ માટે બોધ અપાયો "અઅબિલ મઅરૂફ"નો (૧૮)

જોમથી તબલીગના જાતિ તણી છે ઉન્નતિ,
વૃદ્ધિ જેની બધ થઈ, તે છોડ કરમાઈ પડયો (૧૯)

જીવ, તનની એકતા, તે એકલી જીવન નથી,
આત્મા નિર્જીવ તુજ, નિર્જીવ તું પણુ જીવતો (૨૦)

(૨૧) તુ અગર **મુસ્લિમ** હય તો **ઇસ્લામ** તેરી રૂહ હય
બઅ્હુતે રહના રૂહકા હય, તેરા સામાને બકા

(૨૨) તુઝકો ખુદ ઝિન્દા અગર રહના હય, ફ્યલા ઝિન્દગી.
વરના કરલેગે હુળપ તુઝકો જગાસીમે ફ્ના

---

(૨૩) આહ! સદિયોસે ભુલા રખ્ખા હય તૂને વો સબક
તેરી ખામોશીને **બાતિલ કા** બળ્હાયા હવ મિલા

(૨૪) ઇસ લિયે બાતિલકો **દઅવત**[23]ી જસારત હો ગઈ,
શેવએ દઅવત ઇલલ હક[24] તર્ક તુમને કર દિયા

(૨૫) રોશનીમે અવર તારીકી મે નિસ્બત હય યિહી–
મુંહ છુપાયા જબ ઉજાલેને તો અંધેરા બળ્હા.

(૨૬) ઉઠ તુ અબ ગફ્લતકે મતવાલે! ઝરા હુશ્યાર હો!
દેખ તો યે ચલ રહી હય, કયસી ઝહરીલી હવા.

(૨૭) સાઝો સામા લુટ ચુકા થા, જાનકે લાલે હય અબ
સલતનત તો મિટ ચુકીથી, **દીન** ભી મિટને લગા.

(૨૮) આજ ખુલખીલા વો આખિર, જિસ **બુતે અંયાર**[25]ને
જામિએ દહલી મે થા બહરૂપ વાઇઝકા ભરા

(૨૯) કલ તલક દેતાથા જો હમકો સલાહે ઈત્તિહાદ–
આજ વો યારે વતન દેતા હય પય ગામે ફ્ના

(૩૦) ખોલ કર આગોશે ઉલ્ફત હમસે મિલતા થા જો કલ–
આજ દેખા આસ્તીંમે ઉસકી ખંજર થા છુપા!

હોય તુ **મુસ્લિમ** અગર, **ઇસ્લામ** છે તુજ આત્મા,
આત્માના વૃદ્ધિમા, તુજ શાતિની સામગ્રિયો (૨૧)

તુ ચહે જીવન અગર, જીવન તણો પ્રસરાવ કર,
હોઇઆ કરશે નિકર, તુજને વિનાશી જ તુઓ. (૨૨)

આહ ! ત્હે સૈકા થયા દીધો વિસારી પાઠ તે,
ગા વધ્યા તુજ મૌનથી, જો ! કુક્ર જનના સાહસો (૨૩)

કુફ્ર સુદ્ધા હામ ભીડે, એજથી **દઅવત** તણી,
સત્ય પ્રત્યે દોરવાનો ગર તમે જ્યમે તજ્યો, (૨૪)

લુપ્ત થાતા તેજ, વ્યાપે આણુ અધેરા તણી,
તિમિરતા ને તેજ વચ્ચે, એજ છે એક આતરો. (૨૫)

ગતનો એદી ! હવે હુશિયાર થા, ને ચેત કઈ
દખ ! આ વિષમય પવન, ચોમેર શો પ્રસરી ગ્હ્યો (૨૬)

સાધનો, સામગ્રિયો, કયા ? જીવ સારો છે હવે !
રાજ સત્તા ખોઇ દીધી, ધર્મ પણ ખોઇશ, હો ? (૨૭)

આજ તે બહુ વેશીઓ નિજ વેશમા ખીલ્યો ખરો,
જે ઘુસ્યો'તો **મસજિદે**, લઇ વેશ ઉપદેશક તણો (૨૮)

એકતાના બોધ અમને કાલ જે દેતો હતો,
દેશ-બધુ તેજ આજે નાશ કહેણો દઈ રહ્યો. (૨૯)

કાલ બોલી સ્નેહ-બોલો અમ **થકી** જે ભેટ તો-
ગુપ્ત તેની બ્હાયમા, આજે કટારી-દ્રશ્ય શો ? (૩૦)

(૩૧) કયા હમારી નઝઅકી સીરફ ઝિન્દગી ભી શાક હય ?
ચાર દેને આએ હય હમકો પિયાલા ઝહેરકા !

---

(૩૨) એક આફત, એક શામત, હો તો ઉસ્કો રોઇયે,
હય મુસીબત નિત નઇ, હરરોગ ફિત્ના હય નયા
(૩૩) શામતે અઅમાલ ! તેરી આખ ખુલતી હી નહીં–
જબ તલક સરસે ગુઝર જાએ ન સયલાબે બલા !
(૩૪) ઝિન્દા રહના હય અગર, તન્ઝીમ કર ! તબલીગ કર !
બેશ હો, બેગાના હો, પયગામે હક સબકો સુના

---

(૩૫) મય નહીં કહતા કે તૂ સ્વરાજ કા તાલિબ નહો,
મય નહી કહતા કે ઇખવાને વતનસે રહ જુદા
(૩૬) મય નહી કહતા કે મિસાકે સિયાસી તોડ ડાલ,
મય નહીં કહતા કે બન બેગા નએ રસ્મે વફા
(૩૭) દઅવતે સઅયો અમલ હય યે બલાએ ઇહતિદાદ૨૭
રૂઠનેકી બાત કયા હય, તુ ભી કુછ કરકે દિખા
(૩૮) જોશે ગયરત ચાહિયે, જોશે ગઝબ બેકાર હય,
હો હમીયત દિલમે પયદા, દીદએ ઇબરત હો વા.
(૩૯) શવકસે અહલે વતનકે સાથ મિલકર કામ કર,
મુલ્કકા જો હક હય તુઝ પર, ઉસકો બેશક કર અદા

મૃત્યુ પ્રાચીર૨૮ અમ દશા પણ, તેમને શુ ચાલતી ?
બધુઓ જેણે કરી, પાઈ રહ્યા વિષ પ્યાલિયો ! (૩૧)

એક, યા બેને રડુ ? અહિ સકટોનો પાર છે ?
નિત્યકો પીડા નવી, કો દુખ નવુ, કો ભય નવો (૩૨)
હાય, હે અવળી મતી ! તું આખ પણ ખોલીશ મા !
જ્યા લગી શમશે નહિ, એ ભય તણો વટોળીઓ (૩૩)
જીવવુ હો'તો અહિ, **તબલીગ** કર ! **તબલીગ** કર !
અન્ય જન, નિજજન, બધાને કેહણુ દઈ દે **સત્યને**ા (૩૪)

ક્યા કહુ છુ, ત્યાગ તુ **સ્વાધીનતા**ની માગણી.
ક્યા કહુ છુ, ભાઈ ! રહે નિજ દેશ બાધવથી જુદો (૩૫)
મ્હે વળી ક્યા છે કહ્યુ ? તુ **રાષ્ટ્ર સંધી**૨૯ પાળના,
ક્યા કહુ છુ હુ, વફ્રાના તત્રથી અળગા રહો (૩૬)
એ **અશુદ્ધિ**, કર્મનું ને ખતનુ શુભ કહેણુ છે,
ઉઠ ! કરી દેખાડ કઈ, રૂઠી ને જાશે ભાઇઓ. (૩૭)
છે નિર્થક ક્રોધ–બળ, ઇચ્છિત અહિ છે ટેક બળ,
ચક્ષુઓ ઈબરત ભર્યા હો અતરોમા દાઝ હો. (૩૮)
દેખ હિતમા હેતથી, નિજ દેશ જન સગે મળી,
દેશ પ્રત્યે નિજ તણુ કર્તવ્ય પણ પૂરૂ કરો (૩૯)

(૪૦) યાદ રખ **લેકિન** ! કે હય **ઇસ્લામ** હી હસ્તી તેરી
હમલએ જઝબો ફ્નાઙ૦સે અપની હસ્તી કો બચા

(૪૧) હુબ્બે **હ.કે.** હુબ્બે વતનસે હયમુકદ્દમ બિલ યકી
છોડ કર **હ.કે.** કો જો **આઝાદી** મિલી, તો કયા મિલા

(૪૨) એક કયદે હકપે હય, આઝાદિયા લાખો નિસાર,
સામને **યુસુફ**[૩૧] કે ઇઅ્ઝાઝે **અ.ઝીઝે મિશ્ર**[૩૨] કયા ?

(૪૩) હરચે ખાહી કુન, મગર અઝ [૩૩]નશરે **હ.કે.** ગાફિલ મબાશ
મિસ્લે મવજે મુદતરિબ શવ, મુગ્તે સાહિલ મબાશ

—નયરંગ—

પણ કદી ના ભુલશો, અસ્તિત્વ તમ **ઇસ્લામ** છે
નાશ'ને સહાગના હલ્લા થકી તે બાળવો (૪૦)

દેશ-દાઝ ઉપર ફરે છે આણુ **હ.કે.** ની દાઝની,
સત્ય ને ત્યાગ્યા પછી **સ્વાધીનતા** નો અર્થ શો ? (૪૧)

એક બેડી હ.કે. તણી, પણ લાખ' **આઝાદી** નહી
શો **અઝીઝે મિસર** નો **યુસુફ** સમક્ષે મરતબો (૪૨)

દિલ ચહે તે કર, **ઇશાઅ્.તજ**થી વિમુખ કોઇમ નથા,
મોજ સમ વ્યાકુળ થઇ જા, સ્થિર કિનારા સમ નથા (૪૩)

—**મુનાદી**—

નોંધ.

૧ અગ્રેસર, દોરનાર, ૨ અધર્મ, ૩ અનિતિ ૪ કુકર્મ, ૫ પાપના ઉભરા, ૬ પુન્ય, ૭ પાખંડ ૮ માનવજાતિ અને નિજ જાતિ—જે વિષે કુરઆને હકીમમા વર્ણનો છે ૯ અંધારૂ ૧૦ રૂપ, આકૃતિ, ૧૧ ઉજ્જડ, સૂકી ખીણ જ્યાં ખેતીવાડી પણ થઇ શકતી નહતી અર્થાત, હાલ જ્યા મક્કા નગરી છે તે ભૂમિ જે અગાઉ ઉજ્જડ અને વેરાન હતી. આ અરબી વાકય કુરઆનના આયતનો એક વિભાગ છે ૧૨ કર્મ—ધ્યેય, મુદ્રાલેખ, ૧૩ પુસ્તક અર્થાત કુરઆન ૧૪ વ્યક્તિગત, ૧૫ જનસમૂહને લગતી, સામાજિક, ૧૬ સત્ય ધર્મનો પ્રચાર, ૧૭ સારા કામોની આજ્ઞા, આ પણ કુરઆની પરિભાષાનો એક મશહુર ફકરો છે ૧૮ હઝરત ઇબરાહીમ (અલ) નો એક લકબ છે કુરઆને હકીમમા તેમને મુસ્લિમ પ્રજાના પિતા કહી સંબોધ્યા છે ૧૯ હાથ ૨૦ પાખંડ, ૨૧ અર્થાત, કુરઆન, ૨૨ આરંભથી અંત સુધી. ૨૩ પ્રચાર, ધર્મ પ્રત્યે જનસમાજને બોલાવવું, ૨૪ હક પ્રત્યે આમંત્રણ કરવું ૨૫ શ્રદ્ધાનંદજી, રોલેટ બિલ વાળા હુલ્લડો પ્રસંગે તેમણે દિલ્હીના જામે મસ્જિદના મિમ્બર ઉપરથી આપેલ ભાષણ ઉપર ઇશારો છે ૨ મરણ તોલ ૨૭ શ્રદ્ધાનંદની શુદ્ધિ ચળવળ ૨૮ મગ જેવી લગભગ ૨૯ હિન્દુ મુસ્લિમ કોલકરારો, ૩૦ બી પ્રજામા સોશાઇ જઈ ફના થઇ જવું. ૩૧ હઝરત યુ (અલ.) ૩૨ મિસ્ર દેશના રાજાઓનો તે વેળાનો ખિત ૩૩ પ્રસાર, ૩૪ ધર્મ પ્રસાર.